יצחק־לייב פּרץ

מקובלים

אין די שלעכטע צײַטן פֿאַלט אַפֿילו תּורה – די בעסטע סחורה.

פֿון דער לאַשציווער ישיבֿה איז מער נישט געבליבן נאָר דער ראש־ישיבֿה – ר׳ יעקל – מיט איין איינציקן תּלמיד.

דער ראש־ישיבֿה איז אַן אַלטער דאַרער ייִד, מיט אַ לאַנגער צעשויבערטער באָרד, מיט אַלטע, אויסגעלאָשענע אויגן; למד, זײַן געליבטער תּלמיד, איז אַ יונגערמאַן, אויך אַ דאַרער, אַ הויכער, אַ בלאַסער מיט שוואַרצע געקרײַזלטע פּאות, ברענענדיקע, שוואַרצע, אונטערגעשלאָגענע אויגן, פֿאַרברענטע ליפּן, און אַ ציטעריקן שפּיציקן גאָרגל; ביידע, מיט „אויפֿגעכראַשעטע״ הערצער, אָן העמדער, ביידע אין לאַכעס; דער ראש־ישיבֿה שלעפּט קוים נאָך אַ פּאָר פֿויערישע שטיוול, דער תּלמיד אָן זאָקן פֿאַלן די שוסטער־שיך אַראָפּ פֿון די פֿיס. –

דאָס איז געבליבן פֿון דער באַרימטער ישיבֿה!

דאָס פֿאַראָרעמטע שטעטל האָט אַלע מאָל ווייניקער געשיקט עסן, געגעבן טעג; זענען זיך די אָרעם־בחורים צעקראָכן! ר׳ יעקל אָבער וויל שוין דאָ שטאַרבן, און זײַן תּלמיד – לייגן אים די שערבלעך אויף די אויגן.

און זיי ביידע לײַדן אויך אַ מאָל הונגער. פֿון ווייניק עסן קומט ווייניק שלאָפֿן, פֿון גאַנצע נעכט נישט שלאָפֿן און נישט עסן – אַ חשק צו קבלה!

ממה נפֿשך – דאַרף מען אויף־זײַן גאַנצע נעכט און הונגערן גאַנצע טעג, – לאָז מען כאָטש דערפֿון אַ נוצן האָבן, זאָל כאָטש זײַן:

תּעניתים מיט סיגופים, זאָלן זיך כאַטש עפֿענען אַלע טויערן פֿון דער וועלט מיט סודות, רוחות און מלאכים!

און זיי לערנען שוין קבלה אַ צײַט!

אַצינד זיצן זיי בײַם לאַנגן טיש, איינע אַליין. בײַ יעדן איז אַצינד נאָך מיטיק, בײַ זיי איז נאָך פֿאַר פֿרישטיק. זיי זענען דאָך געווינט דערצו. – דער ראש-ישיבֿה פֿאַרגלייזט די אויגן און רעדט; דער תּלמיד זיצט אונטערגעשפּאַרט אויף ביידע הענט מיטן קאָפּ און הערט –

– אין דעם זענען דאָ – זאָגט דער ראש-ישיבֿה – אַ סך בחינות:
איינער קען אַ שטיקל, איינער אַ האַלבן, איינער אַ גאַנצן ניגון. –
דער רבי, ז״ל, האָט געקענט אַ גאַנצן ניגון, אַפֿילו מיט אַ צושפּיל! –
איך (האָט ער צוגעגעבן טרויעריק) האָב קוים די זכיה צו אַ פּיצעלע, אָט אַזוי גרויס...

ער האָט אָפּגעמאָסטן אַ פּיצל פֿון דעם פֿינגער און האָט ווײַטער געצויגן:

– עס איז פֿאַראַנען אַ ניגון, וואָס מוז האָבן ווערטער... דאָס איז נאָר אַ נידעריקע בחינה... עס איז פֿאַראַנען אַ העכערע בחינה... אַ ניגון, וואָס זינגט זיך אַליין, נאָר אָן ווערטער – אַ ריינער ניגון! נאָר **דער ניגון** דאַרף נאָך האָבן אַ קול... און ליפּן דורך וועלכע עס גייט אַרויס! און ליפּן – פֿאַרשטייסטו – זענען דאָך גשמיות! און דאָס קול אַפֿילו, עס איז אַן איידעלער גשמיות, גשמיות איז עס!

לאָז זײַן, אַז דאָס קול שטייט אויף דער גרענעץ צווישן רוחניות און גשמיות!

נאָר סײַ ווי סײַ דער ניגון, וואָס הערט זיך מיט אַ קול, וואָס הענגט אָפּ פֿון די ליפּן, איז נאָך נישט ריין, נאָך נישט אין גאַנצן ריין... נאָך נישט קיין אמתער רוחניות!...

דער אמתער ניגון אָבער זינגט זיך גאָר אָן אַ קול... עס זינגט זיך אינעווייניק, אין האַרץ, אין די גדרים!

אָט דאָס איז דער סוד פֿון דוד המלכס ווערטער: "כּל עצמותי תּאמרנה"... אינעם מאַרך פֿון די ביינער דאַרף זינגען, דאָרט דאַרף זײַן דער ניגון – דער העכסטער שבח פֿאַר גאָט ברוך-הוא! דאָס איז נישט דער ניגון פֿון אַ בשׂר-ודם, דאָס איז קיין **אויסגעטראַכטער** ניגון! דאָס איז שוין אַ חלק פֿון ניגון, מיט וועלכן גאָט האָט די וועלט באַשאַפֿן, פֿון דער נשמה, וואָס ער האָט אַרײַנגעגאָסן אין איר...

און אַזוי זינגט די פּמליא של מעלה! אַזוי האָט געזונגען דער "ייִד", זכרונו לברכה!

דעם לימוד האָט איבערגעהאַקט אַ צעשויבערטער יונג מיט אַ שטריק אַרום די לענדן – אַ טרעגער. ער איז אַרײַנגעקומען אין בית-מדרש, אַנידערגעשטעלט אַ שיסל גריץ מיט אַ שטיקל ברויט אויפֿן טיש לעבן ראש-ישיבֿה, און מיט אַ גראָב קול געזאָגט: "ר׳ טעבל שיקט דעם ראש-ישיבֿה עסן!" און האָט זיך איבערגעדרייט, און, אַרויסגייענדיק, צוגעגעבן: "שפּעטער וועל איך קומען נאָך דער שיסל!"

אַרויס, דורך דעם גראָבן טרעגער-קול, פֿון דער געטלעכער האַרמאָניע, האָט זיך דער ראש-ישיבֿה שווער אויפֿגעהויבן און איז נאָך שלעפֿנדיק די גרויסע שטיוול, צוגעגאַנגען צום כּיור זיך וואַשן.

גייענדיק, האָט ער ווײַטער גערעדט, נאָר מיט ווייניקער התלהבות, און דער האָט אים פֿון זײַן אָרט נאָכגעיאָגט מיט די אויפֿגעשפּיצטע אויערן און ברענענדיקע פֿאַרחלומטע אויגן.

נאָר – זאָגט ווײַטער ר׳ יעקל מיט אַ טרויעריקע שטימע – איך האָב אַפֿילו די זכיה נישט משיג צו זײַן , אין וואָס פֿאַר אַ בחינה דאָס איז! אין וועלכן שער דאָס קומט! זעסטו, – גיט ער שוין מיט אַ שמייכל, – די סיגופֿים מיט די צרופֿים, וואָס מען דאַרף דערצו, די ווייס איך, און איך וועל זיי דיר נאָך אפֿשר הײַנט איבערגעבן!

דעם תּלמיד קריכן שיר די אויגן אויס; ער האַלט אָפֿן דאָס מויל צו כאַפּן יעדן וואָרט; נאָר דער רבי האַקט אָפּ, ער וואַשט זיך, ווישט זיך די הענט, זאָגט "שׂאו ידיכם" . גייט צוריק צום טיש און מאַכט, מיט ציטערדיקע ליפּן, די "המוציא"...

מיט צידערדיקע דאַרע הענט הייבט ער אונטער די שיסל. די פּאַרע פֿאַרדעקט אים מיט אַ וואַרעמען דונסט דאָס בייניקע פּנים; דערנאָך שטעלט ער זי צוריק, נעמט דעם לעפֿל אין דער רעכטער האַנט, און וואַרעמט די לינקע האַנד אין ראַנד פֿון שיסל. דערבײַ צעקוועטשט ער מיט דער צונג אָן די גאָלע יאַסלעס די רעשט ״מוציא״ מיט זאַלץ.

אָנגעוואַרעמט דאָס פּנים מיט די הענט, קנייטשט ער שטאַרק אײַן דעם שטערן, ציט צוזאַמען די בלאָנע-בלאָע דאַרע ליפּן, און הייבט אָן בלאָזן!

בײַ דער גאַנצער צײַט האָט פֿון אים דער תּלמיד קיין אויג נישט אַראָפּגעלאָזט. און, בשעת דעם רבינס ציטערדיק מויל איז אַנטקעגנגעלאָפֿן דעם ערשטן לעפֿל גריץ, האָט אים עפּעס אָנגעכאַפּט בײַם האַרץ; ער האָט זיך פֿאַרשטעלט דאָס פּנים מיטביידע הענט און האָט זיך אין גאַנצן אײַנגעצויגן.

אין אַ פּאָר מינוט אַרום איז אַרײַנגעקומען נאָך אַ יונג מיט נאָך אַ שיסל גריץ מיט ברויט:

–״ר׳ יוסף שיקט דעם תּלמיד אָנבײַסן!״

נאָר דער תּלמיד האָט נישט אַוועקגענומען די הענט פֿון פּנים.

דער ראש-ישיבֿה האָט אַוועקגעלייגט דעם לעפֿל און איז צוגעגאַנגען צום תּלמיד. אַ ווײַלע האָט ער מיט שטאָלצער ליבע אויפֿן געקוקט, דערנאָך האָט ער אײַנגעהילט די האַנט אין דער פּאָלע און אָנגערירט אים דעם אַקסל.

– מען האָט דיר געבראַכט עסן, – וועקט ער אים מיט אַ פֿרײַנטלעך קול. טרויעריק און לאַנגזאַם האָט דער תּלמיד אַוועקגענומען די הענט פֿון פּנים. און דאָס פּנים איז נאָך בלאַסער געווען, און די אונטערגעשלאָגענע אויגן האָבן נאָך ווילדער געברענט.

–איך ווייס, רבי! ענטפֿערט ער – נאָר איך וועל נישט עסן הײַנט!

– דער פֿערטער תּענית? – האָט דער ראש-ישיבֿה געפֿרעגט פֿאַרוווּנדערט, –

– און אָן מיר? גיט ער צו מיט אַ פּרעטענזיע.

– עס איז אַן אַנדערער תּענית – ענטפֿערט דער תּלמיד, – עס איז אַ תּענית-תּשובֿה!

– וואָס רעדסטו? דו – און אַ תּענית-תּשובֿה?

– יאָ, רבי! אַ תּענית-תּשובֿה... אַ רגע פֿריִער, ווען איר האָט אָנגעהויבן עסן, האָב איך געהאַט אַ הרהור... עובֿר צו זײַן אויף לא-תּחמוד!

אין דער זעלבער נאַכט, גאַנץ שפּעט, האָט דער תּלמיד געוועקט דעם רבין. זיי זענען ביידע געשלאָפֿן, זיך קעגניבער, אויף בענק אין קלויז.

– רבי – רבי! האָט ער גערופֿן מיט אַ שוואַך קול –

– וואָס איז? האָט זיך דער ראש-ישיבֿה אַפּגעכאַפּט דערשראָקן.

– איך בין אַצינד אין דער הויכער מדרגה...

– ווי אַזוי? פֿרעגט דער ראש-ישיבֿה נאָך אַ ביסל פֿאַרשלאָפֿן.

– עס האָט אין מיר געזונגען!

דער ראש-ישיבֿה האָט זיך אויפֿגעזעצט:

– ווי אַזוי, ווי אַזוי?

– איך ווייס אַליין נישט, רבי – האָט דער תּלמיד מיט נאָך אַ שוואַכערן קול געענטפֿערט, איך האָב נישט געקענט שלאָפֿן, האָב איך מיך פֿאַרטיפֿט אין אײַער שמועס... איך האָב געוואָלט דווקא קענען דעם ניגון...און איך האָב פֿאַר גרויס צער, וואָס איך קען נישט דעם ניגון, אָנגעהויבן וויינען... עס האָט אין מיר אַלץ געוויינט; אַלע אבֿרים האָבן געוויינט פֿאַרן רבונו של עולם!

דערבײַ האָב איך געמאַכט די צרופֿים, וואָס איר האָט מיר איבערגעגעבן... אַ ווונדערלעכע זאַך: נישט מיטן מויל, נאָר עפּעס אינעווייניק... פֿון זיך אַליין! ראַפּטום איז מיר ליכטיק געוואָרן... איך האָב געהאַלטן צו די אויגן און עס איז מיר געווען ליכטיק, זייער ליכטיק, זייער שטאַרק ליכטיק!...

– אָט! בייגט זיך צו דער ראש-ישיבֿה.

– דערנאָך איז מיר געוואָרן פֿון דעם ליכט אַזוי גוט, אַזוי לײַכט.. עס האָט זיך מיר געדאַכט, אַז איך וועג גאָרנישט, אַז מײַן גוף האָט די וואָג פֿאָרלוירן, אַז איך קען פֿליִען...

– אָט! אָט!

– דערנאָך בין איך געוואָרן לוסטיק, לעבעדיק, לאַכנדיק... דאָס פּנים האָט זיך מיר נישט גערירט, די ליפּן אויך נישט, און איך האָב דאָך געלאַכט... און אַזוי גוט, אַזוי גוט, אַזוי האַרציק, אַזוי נחתדיק געלאַכט!

– אָט! אָט! אָט! – מתּוך שׂמחה!

– דערנאָך האָט עפּעס אין מיר געברומט, ווי אַן אָנהייב פֿון אַ ניגון געברומט –

דער ראש-ישיבֿה איז אַראָפּגעשפּרונגען פֿון זײַן באַנק און איז מיט אַ מאָל געווען בײַם תּלמיד: –

– נו – נו –

דערנאָך האָב איך געהערט, ווי עס האָט אין מיר אָנגעהויבן זינגען!

– וואָס האָסטו געפֿילט? וואָס? וואָס? זאָג!

– איך האָב געפֿילט, אַז אַלע חושים זענען מיר פֿאַרשטאָפּט און פֿאַרמאַכט, און עפּעס אינעווייניק זינגט... און אַזוי ווי מען דאַרף – נאָר אָן ווערטער, אָט אַזוי...

– ווי אַזוי? ווי אַזוי?!

– ניין, איך קען נישט... פֿריִער האָב איך געוווסט... דערנאָך איז פֿונעם זינגען געוואָרן... געוואָרן...

וואָס איז געוואָרן – וואָס?...

– אַ מין שפּילן... גלײַך, להבֿדיל, איך וואָלט אינעווייניק אין מיר אַ פֿידל געהאַט, אָדער גלײַך יונה קלעזמער זאָל אין מיר זיצן און שפּילן זמירות, ווי בײַם רבין צום טיש! נאָר עס האָט געשפּילט נאָך בעסער, נאָך איידעלער, מיט נאָך מער רוחניות! און אַלץ אָן אַ שום קול **סאַמע** רוחניות!...

– וויל איז דיר! וויל איז דיר! וויל איז דיר!

אַצינד איז אַלץ אַוועק! – מאַכט טרויעריק דער תּלמיד, – עס האָבן זיך מיר צוריקגעעפֿענט די חושים, און איך בין אַזוי מיד, אַזוי מי-ד! אַז איך...

– רבי – האָט ער ראַפּטום אַ געשריי געטון, זיך אָנכאַפּנדיק בײַם האַרץ, – רבי! זאָגט מיט מיר ווידוי! מען איז געקומען נאָך מיר! – עס האָט דאָרט אין פּמליא של מעלה אַ זינגערל פֿאַרפֿעלט! אַ מלאך מיט ווײַסע פֿליגל!... רבי! רבי! שמע ישׂראל; שמעע... ישׂ...

דאָס גאַנצע שטעטל ווי איין מענטש האָט זיך געוווּנטשן אַזאַ טויט, נאָר פֿאַרן ראש-ישיבֿה איז נאָך ווייניק.

נאָך אַ פּאָר תּעניתים, – קרעכצט ער, – וואָלט ער שוין געשטאָרבן "בנשיקה"!

באַאַרבעט און צוגעגרייט פֿון בנימין צדוק, לעאָנאַרד פּראַגער, נח מילער און רפֿאל פֿינקל.

Copyright © 2001 Noyekh Miller and Leonard Prager

All Rights Reserved